

Metaphor in Persian Color Terms

Masoumeh Zarei *

Ph.D. Student in Linguistics, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Shahla Raghیب Doust

Associate Professor in Linguistics, Allameh
Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Abstract

Color terms are radiation of the human conceptual system that represents a reflection of his cognitive and linguistic features. The human conceptual system is fundamentally metaphorical in nature. Metaphor is a cognitive mechanism and one of the linguistic strategies that can play a part in color term formation and categorical extension of colors. This study has taken metaphor in Persian color terms and the metaphorical structure of color categories in the Persian language into consideration. In this study, based on cognitive lexical semantics, 910 color terms in Persian have been analyzed. After describing semantic domains in the metaphorical formation of Persian color terms and analyzing the metaphorical structure of Persian color terms, the frequency of semantic domains' application in Persian color terms and color categories' tendency for participation in the metaphorical structure of Persian color terms have been investigated. Metaphor is one of the cognitive mechanisms that have a significant role in forming color categories and their conceptual extension in Persian. The domains

*Corresponding Author: zareimasoumeh26@gmail.com

How to Cite: Zarei, M. & Raghیب Doust, Sh. (2023). Metaphor in Persian Color Terms. *Language Science*, 10 (18), 41-80. doi: [10.22054/LS.2020.48112.1287](https://doi.org/10.22054/LS.2020.48112.1287).

whose phenomena have been observed in the metaphorical structure of Persian color terms are plant domain, animal domain, food domain, body domain, mineral domain, natural phenomenon domain, and object domain. The frequency of application and distribution of these semantic domains in Persian color categories is not equal. Besides, the rate of color categories' participation in the metaphorical structure of Persian color terms and their tendency to the source semantic domains vary in metaphorical mapping.

Keywords: color term, color categories, metaphor, mapping, semantic domains

1. Introduction

Color terms are radiation of the human conceptual system that represents a reflection of his cognitive and linguistic features. Metaphor is a cognitive mechanism and one of the linguistic strategies that can play a part in color term formation and categorical extension of colors. This study has considered metaphor in Persian color terms and the metaphorical structure of color categories in the Persian language. In this research, we attempted to provide answers to the following questions:

- How is the metaphorical structure of color categories in the Persian language?
- What are the source domains in the metaphorical mapping of concepts in Persian color terms?
- What is the contribution of color categories to the metaphorical structure and the extent of their tendency to the semantic domains in Persian color terms?

2. Literature Review

Conklin (1955) studied color categories in the Hanunóo language. Berlin and Kay (1969) argued that all languages share a universal system of basic color categorization that has evolved in 7 stages. Rosch (1973) studied the color terms of the Dani language. Levinson (2000) categorizes color propositions in the Yélf language. Everett (2005) believes that there are considerable differences in the way colors are named among the speakers of the Pirahã language. Xing (2009) investigated color terms in Chinese. Gol-Mohammadzadeh (2009) studied the symbolic meaning of color terms among Persian speakers. Estaji (2007) investigated Persian color terms structurally. Afrashi and Samet (2012) studied the conceptual metaphors of color in the Persian language. Alizadeh Sahrai and Raskhmahand (2016) investigated the hierarchy of basic color words in Persian.

3. Methodology

This research was based on a fieldwork study and the data was collected from different social-cultural contexts in the Persian-speaking society. In this study, we examined 910 color terms descriptively and statistically, within the scope of cognitive lexical semantics and the theoretical beliefs of Lakoff and Johnson (1980). In this research, we investigated the metaphorical structure of color categories and the formation of Persian color terms through the cognitive mechanism of metaphorical mapping.

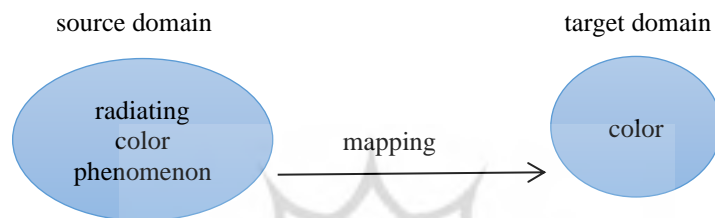
4. Results

The analysis of the research data shows that in the metaphorical structure of color categories, due to the similarity of an area of the color

spectrum to a phenomenon in the surrounding world, the name of that phenomenon is used for the lexical encoding of that area in the color spectrum. There is a general metaphor in the formation of Persian color terms and their categorization: the radiating color phenomenon is color (see the figure below).

Figure 1

The general conceptual metaphor of color in the Persian language

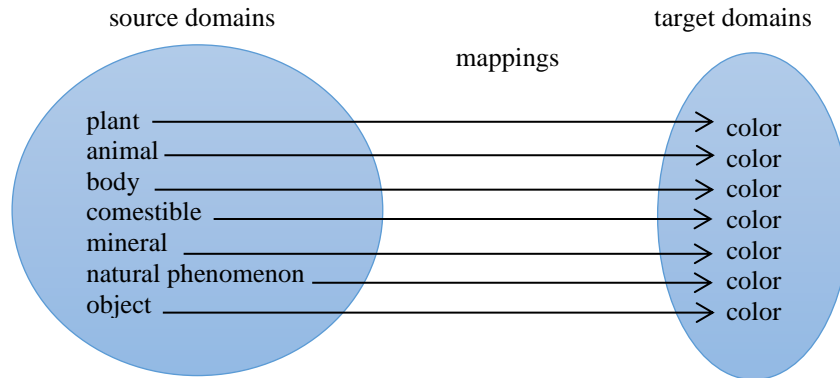

This general metaphor is made of a set of radiating color phenomena that create a cluster of “convergent cognitive models” together. This cluster radially causes the formation of a set of convergent subcategories in the color categories, which are: color is plant, color is animal, color is body, color is food, color is mineral, color is natural phenomenon, and color is object. The models of this cluster are shown in the figure below:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Figure 2

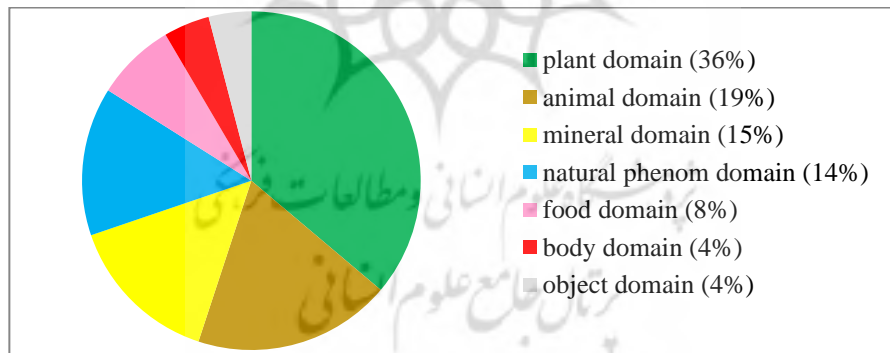
The cluster of metaphorical cognitive models

These cognitive models are semantic source domains in the metaphorical mapping of 910 Persian color terms. Figure (3) illustrates the distribution of these domains in the metaphorical mapping of Persian color terms:

Figure 3

the distribution of semantic domains in the metaphorical mapping

Generally, the distribution of these semantic domains in Persian color categories is not the same as the following table shows:

Table 1

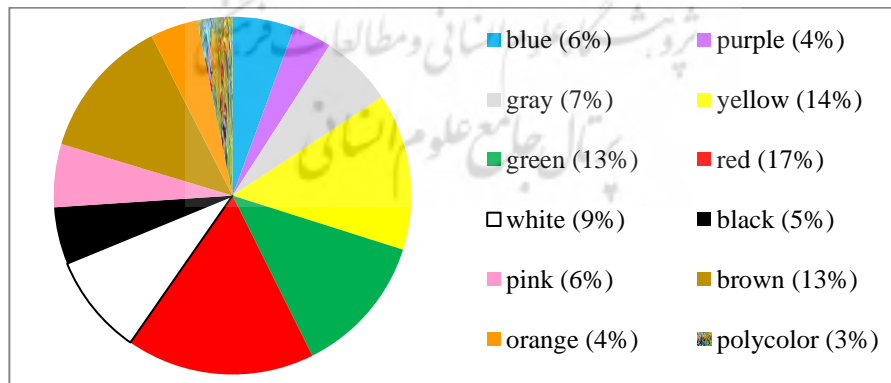
The distribution of the semantic domain in color categories

color categories	plant	animal	mineral	natural phenomenon	food	body	object
blue	2%	6%	6%	18%	3%	5%	0%
purple	8%	2%	1%	0%	0%	0%	0%
gray	0%	12%	15%	9%	1%	3%	12%
yellow	17%	10%	18%	8%	10%	23%	14%
green	21%	13%	10%	5%	1%	5%	5%
red	19%	12%	15%	15%	25%	28%	7%
white	3%	9%	10%	14%	17%	8%	26%
black	2%	8%	4%	12%	0%	5%	9%
pink	9%	1%	3%	3%	9%	10%	5%
brown	12%	15%	10%	6%	33%	15%	9%
orange	6%	2%	7%	5%	0%	0%	0%
polycolor	1%	9%	2%	5%	0%	0%	14%

In addition to the non-uniformity of the frequency of the use of semantic domains in color categories, the participation rate of each of these color categories in the metaphorical structure of Persian color terms:

Figure 5

The participation rate of color categories

The tendency of each of these color categories to the source semantic domains in the metaphorical mapping is also different. The following table shows the contribution of color categories in the metaphorical structure of Persian color terms and the tendency of each of them to the source semantic domains in the metaphorical mapping:

Table 2

The contribution and tendency of color categories

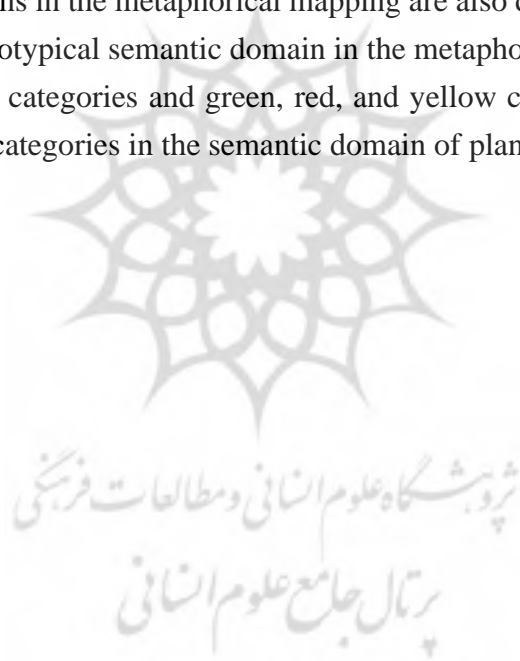
color categories	plant	animal	mineral	natural phenomenon	food	body	object
blue	10%	21%	16%	45%	4%	4%	0%
purple	85%	9%	6%	0%	0%	0%	0%
gray	1%	34%	34%	20%	1%	1%	9%
yellow	43%	14%	19%	8%	5%	7%	4%
green	58%	20%	11%	6%	1%	2%	2%
red	41%	14%	13%	12%	11%	7%	2%
white	12%	19%	16%	22%	14%	4%	13%
black	17%	28%	11%	32%	0%	4%	8%
pink	57%	4%	8%	8%	11%	8%	4%
brown	33%	21%	11%	7%	20%	5%	3%
orange	49%	10%	23%	18%	0%	0%	0%
polycolor	14%	55%	10%	21%	0%	0%	0%

5. Conclusion

Metaphor is one of the cognitive mechanisms that play a great role in the formation of color categories and their conceptual extension in the Persian language. In the metaphorical structure of color categories in Persian, the concept of the surrounding phenomena domain is exactly mapped to the domain of color. The similarity between phenomenon and color is lexically encoded by color-term-forming affixes and morphemes of the Persian language. In Persian color terms, metaphor functions paradigmatically and there is a one-to-one correspondence

between the concept of phenomenon and the concept of color. The domains that have been observed in the metaphorical structure of Persian are, in order of maximum, as follows: plant domain, animal domain, food domain, body domain, mineral domain, natural phenomenon domain, and object domain.

There is a non-uniformity in the degree of distribution of these semantic domains in different categories; the presence of some of them is more prominent in some color categories and insignificant in others. Furthermore, the percentage of color categories' participation in the metaphorical structure of Persian color terms and their tendency to the source domains in the metaphorical mapping are also different. Plant is the most prototypical semantic domain in the metaphorical structure of Persian color categories and green, red, and yellow categories are the prototypical categories in the semantic domain of plant.

استعاره در رنگ‌واژه‌های زبان فارسی

دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

معصومه زارعی *

دانشیار، گروه زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

شهلا رقیب‌دوست

چکیده

رنگ‌واژه‌ها پرتویی از نظام مفهومی انسان‌اند که بازتابی از ویژگی‌های شناختی و زبانی او را بازنمایی می‌کنند. نظام مفهومی انسان اساساً ماهیتی استعاری دارد. استعاره سازوکاری شناختی و از جمله شگردهای زبانی است که می‌تواند در رنگ‌واژه‌سازی و گسترش مقوله‌ای رنگ‌ها نقش آفرینی کند. این پژوهش به بررسی استعاره در رنگ‌واژه‌های فارسی و ساخت استعاری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی پرداخته است. در این پژوهش، بر پایه رویکرد معنی‌شناسی واژگانی شناختی، ۹۱۰ رنگ‌واژه در زبان فارسی تحلیل شده است. پس از توصیف حوزه‌های معنایی مؤثر در کاربرد استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی و تحلیل ساخت استعاری مقوله‌های رنگ، به بسامد کاربرد حوزه‌های معنایی در رنگ‌واژه‌ها و گرایش مقوله‌های رنگ برای مشارکت در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی پرداخته شده است. استعاره از جمله سازوکارهای شناختی است که در شکل‌گیری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی و گسترش مفهومی آنها نقشی اساسی دارد. حوزه‌هایی که پدیده‌های آنها در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های زبان فارسی مشاهده شده‌اند عبارت‌اند از: حوزه گیاه، حوزه جانور، حوزه خوراک، حوزه بدن، حوزه کانی، حوزه پدیده طبیعی و حوزه اشیاء. بسامد کاربرد و توزیع این حوزه‌های معنایی در مقوله‌های رنگ فارسی یکسان نیست. علاوه بر این، میزان مشارکت مقوله‌های رنگ در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی و گرایش هر کدام از آنها به حوزه‌های معنایی مبدأ در نگاشت استعاری نیز متفاوت است.

کلیدواژه‌ها: رنگ‌واژه، مقوله‌های رنگ، استعاره، نگاشت، حوزه‌های معنایی.

۱. مقدمه

رنگ‌واژه‌ها پرتویی از نظام مفهومی انسان‌اند که می‌توانند بازتابی از ویژگی‌های شناختی و زبانی او را در فرهنگ‌های گوناگون بازنمایی کنند. همچنین، رنگ‌واژه‌ها مقوله‌هایی واژگانی‌اند که ماهیت نظام مفهومی انسان و سازوکارهای ذهنی شکل‌گیری آن را در هر زبانی به نمایش می‌گذارند. «نظام مفهومی انسان، که اندیشه و کنش او را شکل می‌دهد، اساساً ماهیتی استعاری دارد» (Lakoff & Johnson, 1980: 4). استعاره از جمله ابزارهای رانش معنایی^۱ است که گویشوران زبان همواره از آن برای آفرینش واژه‌های جدید و گسترش مفهومی آنها بهره‌جسته‌اند. استعاره سازوکاری شناختی در مفهوم‌سازی^۲ و یکی از شگردهای زبانی است که می‌تواند در رنگ‌واژه‌سازی و گسترش مقوله‌ای رنگ‌ها نقش آفرینی کند. مطالعه رنگ‌واژه‌های هر زبان به‌عنوان بازتابی از نظام مفهومی انسان و بررسی سازوکارهای رنگ‌واژه‌سازی، از جمله راهبردهای زبان‌شناختی است که می‌تواند ویژگی‌های فرازبانی و اندیشگانی یک جامعه را آشکار کند و شناختی از گویشوران آن زبان به دست دهد.

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش استعاره در رنگ‌واژه‌سازی و ساخت استعاری مقوله‌های رنگ^۳ در زبان فارسی صورت گرفته است. مروری بر پژوهش‌های پیشین اهمیت نظری این پژوهش را نمایان می‌کند. پژوهش‌های اندکی که تاکنون در زمینه استعاره و رنگ‌واژه در زبان فارسی صورت گرفته‌اند به استعاره‌های مفهومی^۴ رنگ و نقش آنها در مفهوم‌سازی محدود می‌شوند. این پژوهش نخستین پژوهشی است که ساخت استعاری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی و چگونگی شکل‌گیری استعاری رنگ‌واژه‌های این زبان را مورد توجه قرار می‌دهد. هدف این پژوهش توصیف نقش حوزه‌های معنایی در شکل‌گیری استعاری رنگ‌واژه‌ها و بررسی ساخت استعاری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی است. در پژوهش پیش‌رو، کوشش می‌شود پاسخی به این پرسش‌ها ارائه شود: ساخت استعاری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی چگونه است؟؛ حوزه‌های مبدأ^۵ در

-
1. semantic drift
 2. conceptualization
 3. color categories
 4. conceptual metaphors
 5. source domains

نگاشت^۱ استعاری مفاهیم در رنگ‌واژه‌های فارسی کدام‌اند و بسامد کاربرد آنها در شکل‌گیری مقوله‌های رنگ چگونه است؟ و بسامد مشارکت مقوله‌های رنگ در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی و میزان گرایش آنها به حوزه‌های معنایی چگونه است؟

۲. مبانی نظری

مقوله‌های رنگ در معنی‌شناسی شناختی به‌عنوان مفاهیمی جسمانی شده^۲ مطرح می‌شوند. به باور لیکاف و جانسون^۳ (1999: 24)، تجربه ما از رنگ، حاصل ترکیب چهار عامل است: طول موج نور بازتابیده^۴، شرایط روشنایی^۵، سه نوع مخروط رنگی در شبکیه چشم^۶ و مدار نورونی^۷ پیچیده‌ای که به آن مخروط‌ها متصل است. تجربه کیفی‌ای که فرایند ترکیب این چهار عامل در ما ایجاد می‌کند، «رنگ» نامیده می‌شود. لیکاف و جانسون (1999:25) مفهوم رنگ را مفهومی تعاملی^۸ می‌دانند و معتقدند که رنگ‌ها به‌طور عینی در جهان خارج، مستقل از موجودات وجود ندارند، بلکه جسمانی شده‌اند و مشترکاً با دنیای فیزیکی بیرونی، زیست‌انسان، ذهن انسان و ملاحظات فرهنگی تعیین می‌شوند. لیکاف (1987: 29) مقوله‌های رنگ را حاصل چهار مؤلفه می‌داند: ماهیت جهان^۹، ویژگی‌های زیستی انسان^{۱۰}، سازوکارهای شناختی^{۱۱} و گزینش‌های فرهنگ‌ویژه^{۱۲}. یکی از سازوکارهای شناختی در شکل‌گیری مقوله‌ای مفاهیم، از جمله مقوله‌های رنگ، استعاره است.

پژوهش‌های اولیه در باب استعاره خاستگاهی شرقی دارد و به مطالعات عبدالقاهر جرجانی (۱۳۷۴)، زبان‌شناس و ادیب ایرانی، در سده پنجم هجری باز می‌گردد. به نظر

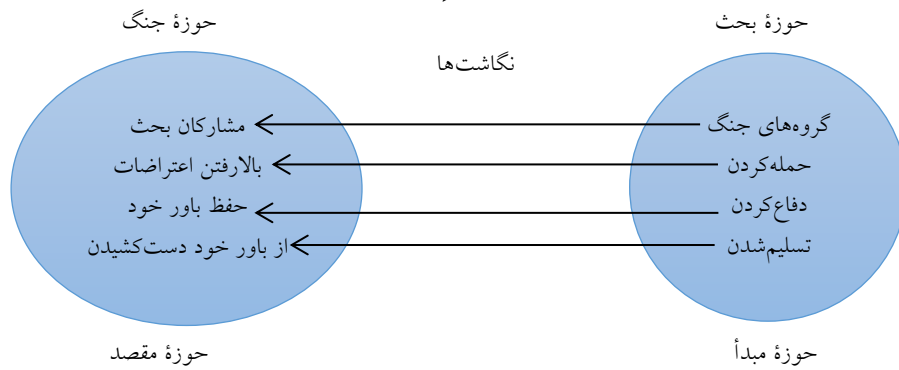
1. mapping
2. embodied
3. Lakoff, G., & Johnson, M.
4. wavelengths of reflected light
5. lighting conditions
6. three kinds of color cones in our retinas
7. neural circuitry
8. interactional concepts
9. nature of the world
10. human biology
11. cognitive mechanism
12. culture-specific choice

جرجانی، «در ساخت استعاره، نام اصلی شیء از آن جدا می‌شود و نام دومی جایگزین آن می‌شود» و بر این اساس، «استعاره نوعی جانشینی معنایی برحسب تشابه است». صفوی (۱۳۸۷: ۲۶۶-۲۶۷) به پیروی از جرجانی (۱۳۷۴) و یاکوبسون^۱ (1968)، معتقد است که استعاره یعنی «انتخاب نشانه‌ای به جای نشانه‌ای دیگر از روی محور جانشینی^۲ و برحسب تشابه». استعاره همواره در طول تاریخ یکی از ابزارهای مهم بلاغت و آرایه‌های ادبی برشمرده شده است. لیکاف و جانسون (3: 1980) معتقدند که استعاره تنها به حوزه ادبیات یا زبان شعر محدود نمی‌شود، بلکه در زبان خودکار^۳ و تمام گفتگوهای روزمره انسان حضوری فعال دارد، تا جایی که می‌توان گفت پایه زبان روزانه ماست و بدون آن زبان نمی‌تواند کار کند.

به باور لیکاف و جانسون (5: 1980)، استعاره یعنی ادراک چیزی^۴ به کمک چیز دیگر؛ ادراک چیزی پیچیده‌تر و انتزاعی‌تر به کمک «چیزی» که ماهیتی ساده‌تر و ملموس‌تر از آن دارد. این دو چیز دو حوزه مفهومی به نام‌های حوزه مقصد^۵ و حوزه مبدأ را در نظام استعاری تشکیل می‌دهند. حوزه مقصد دربرگیرنده مفاهیمی است عمدتاً انتزاعی که ادراک آنها دشوار است. حوزه مبدأ حوزه هستارهای^۶ ملموس‌تر است و ما از آن به عنوان مخزنی واژگانی برای صحبت کردن درباره حوزه مقصد موردنظر استفاده می‌کنیم. این حوزه‌های مفهومی از طریق نگاشت^۷ به هم مرتبط می‌شوند و استعاره مفهومی می‌سازند (Lakoff & Johnson, 1980: 246). نگاشت به انطباق دو حوزه مبدأ و مقصد بر هم و تناظرهای نظام‌مند بین این دو حوزه اشاره دارد (افراشی، ۱۳۹۵: ۶۷). برای توضیح این مطلب، به استعاره مفهومی «بحث جنگ است» در زبان انگلیسی می‌پردازیم که توسط لیکاف و جانسون (4-5: 1980) مطرح شده است:

-
1. Jakobson, R.
 2. paradigmatic axis
 3. ordinary language
 4. thing
 5. target domain
 6. entities
 7. mapping

شکل ۱: استعاره مفهومی «بحث جنگ است»

منبع: Hilpert, 2015

در این نوع استعاره، همان گونه که در شکل (۱) نشان داده شده است، گروه‌های جنگ بر مشارکان بحث؛ حمله بر بالارفتن اعتراضات؛ دفاع کردن بر حفظ باور خود و تسلیم شدن بر از باور خود دست کشیدن نگاشت می‌شود. حوزه‌های مبدأ و مقصد به لحاظ ماهیت با هم متفاوت هستند. همان طور که در نمونه‌های شکل ۲ مشاهده می‌شود، حوزه‌های مبدأ معمولاً دربرگیرنده مفاهیمی اند که از تجربه‌های جسمانی مستقیم انسان سرچشمه می‌گیرند، تجربه‌هایی چون فضا، نیرو، حس بینایی و حس چشایی. این در حالی است که حوزه‌های مقصد بسیار انتزاعی‌تر از حوزه‌های مبدأ هستند و نسبت به آنها کمتر شناخته شده‌اند (Hilpert, 2015).

شکل ۲: نمونه‌هایی از مفاهیم در حوزه‌های مبدأ و مقصد

۱. نظر مرکزی
۲. حریف قوی
۳. چیزی را به نفع خود گرداندن
۴. توضیح واضح
۵. ناامیدی تلخ

باورهای انتزاعی

تجربه‌های مستقیم و جسمانی

منبع: Hilpert, 2015

زمانی که می‌خواهیم دربارهٔ مسأله‌ای مهم صحبت کنیم، آن را در فضا مفهوم‌سازی می‌کنیم؛ در صحنهٔ رقابت نیروی بدن خود را متصور می‌شویم؛ در روابط اجتماعی از تجربهٔ دستانمان کمک می‌گیریم؛ در منطق به دستگاه بینایی مان روی می‌آوریم و هنگام صحبت از عاطفه‌ای که تبدیل کردن آن به کلام دشوار است، از تجربهٔ چشایی خود بهره می‌بریم و از تلخی آن سخن می‌گوییم. بنابراین، حوزه‌های مبدأ به کمک بدن و دستگاه بینایی انسان ملموس و قابل تجربه‌اند. در مقابل، حوزه‌های مقصد که باورهای انتزاعی انسان‌اند، بسیار پیچیده‌ترند و ادراک آنها دشوارتر است (Hilpert, 2015). استعاره‌های مفهومی بر پایهٔ توانایی ما برای اندیشیدن دربارهٔ «چیزی» و سپس، سخن گفتن دربارهٔ آن به جای یک «چیز» دیگر شکل گرفته‌اند. این فرایند در بستر نگاشت مفاهیم از حوزه‌ای معنایی به حوزهٔ معنایی دیگر رخ می‌دهد. این امر به ما کمک می‌کند تا پدیده‌های پیچیده و موضوع‌های ناآشنایی را درک کنیم که به لحاظ ساختی قابل فهم نیستند.

۳. پیشینهٔ پژوهش

رنگ‌واژه‌ها تاکنون توجه بسیاری از اندیشمندان را در زبان‌های گوناگون به خود جلب کرده‌اند. کنکلین^۱ (1955) به بررسی مقوله‌های رنگ در زبان هانونو^۲ پرداخته است. به باور او، دسته‌بندی رنگ‌ها در زبان هانونو بر اساس تمایز رنگ صورت نمی‌گیرد، بلکه به پدیده‌های غیرزبانی در جهان خارج مربوط می‌شود (Biggam, 2012: 52-54). برلین و کی^۳ (1969) با بررسی رنگ‌واژه‌های ۲۰ زبان و مطالعهٔ پیشینهٔ معنی‌شناختی رنگ‌واژه‌ها در ۷۸ زبان دیگر، به این باور رسیدند که تمام زبان‌ها یک نظام جهانی مشترک در مقوله‌بندی رنگ پایه دارند که در ۷ مرحله تکامل یافته است. برلین و کی معتقدند که به نظر گویشوران زبان‌های گوناگون، در پیوستار رنگ، گروهی از رنگ‌ها در سطح پایه قرار دارند و این رنگ‌ها، که تعدادشان از زبانی به زبان دیگر متفاوت است، در مجموع، طبقهٔ رنگ‌های کانونی^۴ را تشکیل می‌دهند (Lakoff, 1987: 25-26).

-
1. Conklin, H. C.
 2. Hanunóo
 3. Berlin, B., & Kay, P.
 4. focal colors

راش^۱ (1973) رنگ‌واژه‌های زبان دانی^۲ را مورد مطالعه قرار داده است و در مشاهدات خود به این نتیجه رسیده است که دانی‌زبانان تنها دو مقوله رنگ پایه دارند: میلی^۳ که رنگ‌های تیره - سرد را دربرمی‌گیرد و مولا^۴ که شامل رنگ‌های روشن - گرم می‌شود. راش متوجه می‌شود هنگامی که از گویشوران دانی‌زبان خواسته می‌شود تا بهترین نمونه‌های این دو مقوله رنگ را مشخص کنند، آنها رنگ‌های کانونی را انتخاب می‌کنند. لوینسون^۵ (2000) گزاره‌های رنگی در زبان یلی^۶ را در سه طبقه دسته‌بندی کرده است: گزاره‌هایی که به هیچ رنگی ارجاع ندارند، اما مفهوم رنگ را بازگو می‌کنند؛ گزاره‌هایی که ظاهراً شامل اطلاعات رنگی می‌شوند و گزاره‌هایی که منحصرأ به رنگی خاص دلالت دارند (Levinson, 2000: 16). بنابراین، در این زبان نمی‌توان چیزی به نام رنگ‌واژه پایه در تقطیع فضای رنگ در پیوستار در نظر گرفت.

اورت^۷ (2005) معتقد است که در میان گویشوران زبان پیراها^۸ گوناگونی‌های قابل ملاحظه‌ای در مورد چگونگی نامگذاری رنگ‌ها وجود دارد. پیراهازبانان به لحاظ فرهنگی تجربه‌آنی را بر انتزاع‌سازی ترجیح می‌دهند و نبود مقوله‌های رنگ، که بر پایه انتزاع در این زبان نامگذاری شده باشند، با این گرایش فرهنگی پیراهازبانان سازگاری دارد (Everett, 2005: 642). زینگ^۹ (2009) به بررسی رنگ‌واژه‌ها در زبان چینی پرداخته و معتقد است که استعاره‌سازی^{۱۰} و مجازسازی^{۱۱} دو سازوکار اصلی در گسترش معنایی رنگ‌واژه‌های زبان چینی به‌شمار می‌آیند. براون^{۱۲} (2011) به تحلیل واژه‌هایی پرداخته است که در زبان تزلتالی^{۱۳} حواس را در حوزه‌های رنگ و مزه توصیف می‌کنند.

1. Rosch, E.
2. Dani
3. mili
4. mola
5. Levinson, S. C.
6. Yéli Dyne
7. Everett, D. L.
8. Pirahã
9. Xing, J. Zh.
10. metaphoricalization
11. metonymization
12. Brown, P.
13. Tzeltal

سخنگویان تزلتالی، همان طور که براون می گوید، به لحاظ واژگانی از نوعی ساخت ترکیبی برای بیان گزاره های حسی خود در حوزه های رنگ و مزه استفاده می کنند که تشخیص تمایزات رنگی و مزه ای ظریف را برای گویشوران میسر می سازد.

در زبان فارسی نیز، رنگ واژه ها به لحاظ زبان شناختی مورد توجه برخی از پژوهشگران قرار گرفته اند. عسکری کرمانی (۱۳۷۳) به بررسی جامعه شناختی رنگ واژه هایی که در کرمان و نواحی اطراف آن کاربرد دارند، پرداخته و به این نتیجه رسیده است که شناسایی و رمزگذاری رنگ ها به شاخص های اجتماعی چون جنسیت، سن، تحصیلات و محل زندگی حساس است. منصور (۱۳۷۵) بر اساس فرضیه برلین - کی به محاسبه فراوانی رنگ واژه ها در زبان فارسی پرداخته و آنها را به دو گروه اصلی و خاص تقسیم کرده است. افشار (۱۳۷۸) فهرست کردن نام رنگ ها و طبقه بندی آنها به لحاظ حوزه های معنایی را مورد توجه قرار داده و آنها را به دو گروه اصلی و منتسب به یک حوزه معنایی تقسیم کرده است. گل محمدزاده (۱۳۸۵) نیز، به تحلیل معنای نشانه ای رنگ واژه ها در میان گویشوران فارسی زبان پرداخته است.

استاجی (۱۳۸۶) رنگ های موجود در فارسی را به لحاظ ساختوازی مورد توجه قرار داده است و آنها را به دو گروه رنگ واژه های بسیط انتزاعی و رنگ واژه های اشتقاقی - که با افزودن /-i/ (ای) نسبت ساز به اسم پدیده های دارای همان رنگ ساخته شده اند - تقسیم کرده است. به نظر او، در ساخت رنگ واژه های اشتقاقی، حوزه گیاهان بیشتر از سایر پدیده ها مورد توجه فارسی زبانان قرار گرفته است. در مقاله ای دیگر، استاجی و قانون (۱۳۸۸) بیان می دارند که در زبان فارسی، رنگ واژه ها بر اساس شباهت صوری بین مدلول واژه استعاری و مدلول واژه ای که منبع استعاره بوده است، ساخته می شوند. در حوزه شناختی، عموزاده^۱ و همکاران (2011) پژوهشی مقایسه ای میان رنگ واژه های زبان های انگلیسی و فارسی انجام داده اند. به نظر آنها، تفاوت چشمگیری که در این دو زبان مشاهده می شود دلالت بر این نکته دارد که استعاره های رنگ اغلب فرهنگ محورند و بسیار تحت تأثیر مؤلفه های فرهنگی هستند.

1. Amouzadeh, M.

تقیه (۱۳۹۱) به بررسی رنگ‌واژه‌ها در کتاب‌های درسی سه سال نخست دبستان در ایران، انگلستان و آمریکا پرداخته است. او به این نتیجه می‌رسد که رنگ‌واژه‌ها در این کتاب‌ها با واژه‌های خاصی همایی دارند و درصد همایی آنها در ایران بیش از دو کشور دیگر است. همچنین، گرایش حوزه‌های معنایی همایند^۱ با رنگ‌واژه‌ها در آمریکا و انگلستان بیشتر به سمت حوزه معنایی اشیاء است، درحالی‌که در ایران بیشترین گرایش به سمت حوزه معنایی انتزاعی است. افراشی و صامت (۱۳۹۱) به مطالعه استعاره‌های مفهومی رنگ در زبان فارسی پرداخته‌اند. آنها معتقدند که در زبان فارسی گرایش چشمگیری به مفهوم‌سازی حوزه‌های اندیشه و عواطف بر اساس حوزه ادراک بینایی وجود دارد و بسیاری از حوزه‌های مفهومی انتزاعی بر مبنای شناخت گویشوران از حوزه رنگ و مفاهیم وابسته به آن ادراک می‌شوند. به نظر افراشی و صامت، فارسی‌زبانان از طریق تصویرسازی و دیداری کردن مفاهیم بر پایه رنگ‌ها و کاربرد واژگانی آنها، حوزه‌های انتزاعی را مفهوم‌سازی می‌کنند. در مقاله‌ای دیگر، افراشی و صامت (۱۳۹۲) نقش‌های رنگ فیروزه‌ای را در میان گویشوران فارسی زبان تحلیل کرده‌اند. به نظر آنها، «زبان فارسی در گستره مفهوم‌سازی برای حوزه‌های انتزاعی، گرایش چشمگیری به تصویرسازی و دیداری کردن مفاهیم و کاربرد رنگ‌واژه‌ها به عنوان حوزه مبدأ در ساخت استعاره‌ها دارد» (افراشی و صامت، ۱۳۹۲: ۴۷).

صراحی (۱۳۹۳) استعاره‌های مربوط به رنگ‌واژه‌های اصلی در زبان فارسی را بررسی کرده و در نتیجه، استعاره‌هایی مفهومی شناسایی شده‌اند که فرهنگ‌بنیادند و خاستگاه آنها زبان فارسی است (صراحی، ۱۳۹۳: ۹۸). غافل و میرزایی^۲ (۲۰۱۴) مفاهیم ضمنی در ساختار استعاره‌های عواطف و اعضای بدن را - که در زبان فارسی بر پایه رنگ‌واژه‌ها شکل گرفته‌اند - بررسی و همچنین، تأثیر متقابل عبارات زبانی و دانش فرهنگی را در به کارگیری رنگ‌واژه‌ها توسط فارسی‌زبانان ارزیابی کرده‌اند. علیزاده صحرايي و راسخ‌مهند (۱۳۹۵)

1. collocational

2. Ghafel, B., & Mirzaie, A.

بر پایه فرضیه برلین - کی و با تکیه بر سه آزمون فهرست‌سازی^۱، نامیدن^۲ و بهترین نمونه^۳ به تعیین رنگ‌واژه‌های اصلی زبان فارسی و بررسی سلسله‌مراتبی آنها پرداخته‌اند. در برخی از دیگر زبان‌های ایرانی نیز، پژوهشگران رنگ‌واژه‌ها را مورد توجه خود قرار داده‌اند. تفرجی و گراوند (۱۳۹۲) استعاره‌های مفهومی رنگ را در زبان کردی ایلامی بررسی کرده‌اند. به نظر آنها، بیشتر مفاهیم مربوط به رنگ در زبان کردی ایلامی به صورت چندمعنا^۴ به کار برده می‌شوند. صانع‌دوست ماسوله (۱۳۹۳) به تحلیل رنگ‌واژه‌هایی پرداخته است که مردمان ماسوله در گویش تالشی ماسوله برای توصیف رنگ پوست، مو و چشم به کار می‌برند و آنها را با رنگ‌واژه‌های توصیفگر پوست، مو و چشم در فارسی مقایسه کرده است. محمد^۵ (2017) ساخت معنایی رنگ‌واژه‌های زبان کردی سورانی را بررسی کرده است. او معتقد است که معنای انتزاعی رنگ‌واژه‌های زبان کردی سورانی اساساً ریشه در گسترش معنایی آنها به واسطه فرایندهای استعاره‌سازی و مجازسازی دارد.

۴. روش پژوهش

این پژوهش به صورت میدانی انجام شده و داده‌های آن به صورت توصیفی و آماری تحلیل شده‌اند. پیکره پژوهش حاضر بر پایه ۹۱۰ رنگ‌واژه در زبان فارسی پی‌ریزی شده است که در ۱۲ مقوله رنگ دسته‌بندی شده‌اند. این مقوله‌ها عبارت‌اند از: آبی (۵۱ رنگ‌واژه)، بنفش (۳۲ رنگ‌واژه)، خاکستری (۶۰ رنگ‌واژه)، زرد (۱۲۹ رنگ‌واژه)، سبز (۱۱۶ رنگ‌واژه)، سرخ (۱۵۵ رنگ‌واژه)، سفید (۸۳ رنگ‌واژه)، سیاه (۴۷ رنگ‌واژه)، صورتی (۵۲ رنگ‌واژه)، قهوه‌ای (۱۱۷ رنگ‌واژه)، نارنجی (۳۹ رنگ‌واژه) و چندرنگ (۲۹ رنگ‌واژه). داده‌های مربوط به این پژوهش پیوستار گسترده‌ای از بافت‌های فرهنگی - اجتماعی گوناگون را در جامعه فارسی‌زبانان دربرمی‌گیرند که عبارت‌اند از: هنر و نقاشی، ادبیات و زیبایی‌شناسی، صنایع چوب، صنایع سنگ، صنعت خودرو، جواهرات و زیورآلات، معماری و ساختمان‌سازی، پوشاک و پارچه‌بافی، قالی‌بافی و رنگرزی،

-
1. listing
 2. naming
 3. best exemplars
 4. polysemic
 5. Muhammad, H. A.

آرایشگری و رنگ‌واژه‌های توصیفگر حوزه‌های گیاهی، جانوری و انسانی. این داده‌ها از منابع گوناگونی چون کتاب‌ها، فرهنگ‌واژه‌ها، مقاله‌ها، کاتالوگ‌های تبلیغ و فروش صنایع، شبکه‌های رایانه‌ای، پرسشنامه و گفتگو گردآوری شده‌اند. این پژوهش بر پایه رویکرد معنی‌شناسی واژگانی شناختی^۱ شکل گرفته است و تحلیل‌های آن در بستر باورهای نظری لیکاف و جانسون (1980) انجام شده است. در این پژوهش، به بررسی ساخت استعاری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی و شکل‌گیری استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی می‌پردازیم.

۵. ساخت استعاری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی

رنگ در بستر زبان به صورت مقوله‌های رنگ توصیف می‌شود. به تقسیم‌بندی شناختی فضای رنگ^۲ در یک جامعه خاص مقوله رنگ می‌گویند (Biggam, 2012: 203). منظور از مقوله‌های رنگ، در واقع همان پیش‌نمونه‌ها^۳ یا زیرمقوله‌های مرکزی^۴ رنگ، یا به عبارتی دیگر، رنگ‌های کانونی پیوستار رنگ^۵ است. رنگ در زبان فارسی ۱۱ مقوله دارد که عبارت‌اند از: آبی، بنفش، خاکستری، زرد، سبز، سرخ، سفید، سیاه، صورتی، قهوه‌ای و نارنجی. علاوه بر این ۱۱ مقوله رنگ، دسته دوازدهمی از رنگ‌واژه‌ها وجود دارند که به بیش از یک رنگ اشاره می‌کنند و ساخت معنایی مشابهی مانند دیگر مقوله‌های رنگ دارند. از این رو، این رنگ‌واژه‌ها به لحاظ شناختی، با عنوان مقوله چندرنگ تحلیل شده‌اند. هر کدام از این مقوله‌ها دارای تعداد بی‌شماری زیرمقوله می‌شوند که بر پایه سازوکارهای شناختی، به صورت شعاعی^۶، از آن مقوله‌ها گسترش یافته‌اند. در این پژوهش به رنگ‌واژه‌هایی می‌پردازیم که بر اساس سازوکار شناختی نگاشت استعاری شکل گرفته‌اند.

1. cognitive lexical semantics
2. color space
3. prototypes
4. central subcategories
5. color spectrum
6. radially

۱-۵. ساخت استعاره مقوله آبی

- آبی گیاه است: آبی گل است.
- آبی جانور است: آبی چهارپا است؛ آبی پرنده است.
- آبی بدن است: آبی جریانی در بدن است؛ آبی پوست بدن است.
- آبی خوراک است: آبی خوردنی است؛ آبی نوشیدنی است.
- آبی کانی است: آبی سنگ گوهری است؛ آبی سنگ آرایشی است؛ آبی سنگ رُسی است.
- آبی پدیده طبیعی است: آبی زمین است؛ آبی فضا است؛ آبی آب و هوا است؛ آبی عنصر است.

جدول ۱: ساخت استعاره مقوله آبی

حوزه‌های مبدأ	حوزه آبی
حوزه گیاه	بامبویی، زنبقی، گل ذرتی، گل کاسنی، نیلوفری
حوزه جانور	چشم‌گره‌ای، تخم‌شاهینی، خشین (پرندۀ باز)، کاس، زاق‌چناری، طاووسی، پرتاووسی، کله‌آردکی، کله‌غازی، کله‌مرغابی، مرغابی جُره (خونکای نر)
حوزه بدن	(به‌رنگ) خون مرده، دَماری (دمار: پوست کبود و آبی روی مازه که گوشت راسته گوسفند و گاو است)
حوزه خوراک	آبکی، آدماسی
حوزه کانی	توپازی، زاغ/زاغی، فیروزه‌ای، لاجوردی/لاژوردی، یاقوتی، شیشه‌ای، سرمه‌ای، بنتونی (گل سرشوی)
حوزه پدیده طبیعی	آبی، به‌رنگ آب دریا، دریایی، خزری، کاسپینی، اقیانوسی، موجی، آبشاری، خلیجی، نیلی خلیج فارس، طوفانی، صحرایی، نفتی، سایه‌رنگ، آبری، ساحلی، آسمانی، آسمانگونی، هوایی، سپهررنگ، مینورنگ، دولابی (آسمانی)، پروین‌رنگ (پروین: چند ستاره کوچک که در آسمان یک جا جمع شده‌اند)

۲-۵. ساخت استعاره مقوله بنفش

- بنفش گیاه است: بنفش گل است؛ بنفش سبزی است؛ بنفش میوه است؛ بنفش صیفی است.
- بنفش جانور است: بنفش پرنده است.
- بنفش کانی است: بنفش سنگ گوهری است.

جدول ۲: ساخت استعاری مقولهٔ بنفش

حوزه‌های مبدأ	حوزهٔ بنفش
حوزهٔ گیاه	آرغوانی، اُرکیده‌ای، اُسطوخودوسی، برگ‌بیدی، بنفش، بنفشه‌ای، خیری، سمن‌رنگ، یاسمنی، یاسی، سوسنی، سیکلمه‌ای، کاکریزی (گل بنفشه)، قفایی (به‌رنگِ گلِ زبان‌درقفا/زبان‌به‌قفا)، لی‌لی، مگنولی/مگنولیایی، شاه‌پسندی، به‌رنگِ گل‌شاه‌پسند، دم‌موشی، ریحانی، کلمی، آلبویی، آنجیری، آنگوری، توتی، بادمجانی، پوست‌بادمجانی
حوزهٔ جانور	سینه‌کفتری، کله‌اُردکی، به‌رنگِ گردن‌کیوتر
حوزهٔ کانی	گمستی/جمستی، یاقوتی

۵-۳. ساخت استعاری مقولهٔ خاکستری

- خاکستری گیاه است: خاکستری غلات است.
- خاکستری جانور است: خاکستری چهارپا است؛ خاکستری پرنده است؛ خاکستری آبی است.
- خاکستری بدن است: خاکستری اندام است.
- خاکستری خوراک است: خاکستری چاشنی است.
- خاکستری کانی است: خاکستری سنگ است؛ خاکستری سازه است؛ خاکستری فلز/نافلز است.
- خاکستری پدیدهٔ طبیعی است: خاکستری مکان است؛ خاکستری نور است؛ خاکستری فضا است؛ خاکستری بازماندهٔ سوخته است.
- خاکستری اشیاء است: خاکستری مداد است؛ خاکستری آینه است.

جدول ۳: ساخت استعاری مقولهٔ خاکستری

حوزه‌های مبدأ	حوزهٔ خاکستری
حوزهٔ گیاه	جوگندمی
حوزهٔ جانور	دیزه/دیزک/دیژک (رنگی از اسب)، سَرخون (رنگی از اسب)، سور (رنگی از اسب)، شتر و خر)، کاس، گرگی، پوست‌گرگی، گرگ‌ویزه، گرگ‌ومیش، ورگی (گرگی)، فیلی، موشی، سنجابی، چینچیلی، طوسی (طاووسی)، بازرنگ، فاختی (به‌رنگِ فاخته: کبوتر)، کبوترفام، گنجشکی، دلفینی، به‌رنگِ ماهی‌آزاد
حوزهٔ بدن	پیک/پَک‌رنگ (به‌رنگِ جگرسفید)
حوزهٔ خوراک	فلفل‌نمکی

ادامه جدول ۳:

حوزه‌های مبدأ	حوزه خاکستری
حوزه کانی	آهکی، سنگی، بُنی، سرامیکی، سیمانی، سیلویی، آلومینیومی، آهنی، پلاتینی/پلاتینه، جیوه‌ای، زهری، سُری، سیمایی، سیمین، فلزی، فولادی، استیلی، کرومی، نقره‌ای، تیتانیومی
حوزه پدیده طبیعی	گل‌تپه‌ای (به‌رنگ تپه‌های گل‌آفشان)، تاریک‌روشنی، سایه‌ای، فضایی، خاکستری، دوده‌ای، دودی، دودی‌جهنمی، آنگشت‌گون، زغالی، زغال‌چوبی، زغال‌سنگی.
حوزه اشیاء	مدادی، نوک‌مدادی، گرافیتی، آینه‌ای، آبگینه‌ای

۴-۵. ساخت استعاره مقوله زرد

- زرد گیاه است: زرد گل است؛ زرد درخت است؛ زرد چوب است؛ زرد ادویه است؛ زرد میوه است؛ زرد صیفی است؛ زرد حبوبات است؛ زرد غلات است.
- زرد جانور است: زرد چهارپا است؛ زرد پرنده است؛ زرد حشره/ماده حشره است؛ زرد خزنده/ماده خزنده است.
- زرد بدن است: زرد اندام بدن است؛ زرد پس‌افکنده بدن است.
- زرد خوراک است: زرد خوردنی است.
- زرد کانی است: سنگ/صمغ گوهری است؛ زرد خاک معدنی است؛ زرد فلز/نافلز است.
- زرد پدیده طبیعی است: زرد فضا است؛ زرد زمان است؛ زرد عنصر است.
- زرد اشیاء است: زرد ظرف است؛ زرد زیرانداز است؛ زرد وسیله روشنایی است.

جدول ۴: ساخت استعاره مقوله زرد

حوزه‌های مبدأ	حوزه زرد
حوزه گیاه	آفتابگردانی، بیدمشکی، پامچالی، قاصدکی، مامیرانی، نرگسی، داوودی، وانیلی، خیری، جعفری، گل‌جعفری، شنبلیدرنگ، گل‌شنبلید، سندروسی، گل‌کدی (گل‌کدویی)، گلمریق (مریق: زرد)، به‌رنگ تیغ‌کوهسار، آفرایی، برگ‌پاییزی، برگ‌سوسنی، برگ‌نی‌ای، نی‌رنگ، صندلی، به‌رنگ چوب‌گز، زرد زبان‌گنجشک، چوبی، خردلی، زردچوبه‌ای، وانیلی، زنجبیلی، کاهی، پرکاهی، کاهبرگ، ذرتی، زرد پرک، نخودی، به‌رنگ جو، گندمی، بزکی، لیمویی، آلبیمویی، آلویی، آناناسی، آنبه‌ای، آمرودی (گلایی)، بهی، بهگون (رنگی از اسب)، به‌پخته، پرتقالی، ترنجی، خرمايي، زردالویی، زردنیو/زردمبو (نوعی خیار)، موزی، هلویی

ادامه جدول ۴:

حوزه‌های مبدأ	حوزه زرد
حوزه جانور	آهوئی، پلنگی، پوست پلنگی، پشت پلنگی، سمند (اسب)، شال رنگ/شغال رنگ، شتری، زردقناری، کبکی، هُما (نوعی کرکس)، پامرغی، تخم مرغی، رنگ زرد تخم مرغ، زنبوری، مومی، زرد لارو (کرم)، پوست ماری، زهراب گون
حوزه بدن	بدنی، پوستی، صفراوی، رنگ پا، گُه‌بنگی، آن‌بنگی، اسهالی، یرقانی (زردشدن پوست)، رنگ شاشِ خر
حوزه خوراک	خامه‌ای، شکری، عسلی، عسلکی، کره‌ای، نباتی، شیر عسلی
حوزه کانی	پازهری/پادزهری، توپازی، کهربایی، أخرایی، غباری، خاک و غباری، خاکی، خاکه رنگ، زرنیخی، شنی، شن و ماسه‌ای، شنی صحرائی، کاهگلی، گرد رنگ، گل ماشی، گل معدنی، برنجی، بور، زَرزری، زرین، زَرورقی، طلایی، فسفری، شمشی
حوزه پدیده طبیعی	آفتابی، خورشیدی، شمسی، روزگون، زرد، پاییزی، خزانی، شعله‌ای، هاله‌ای، نور رنگ
حوزه اشیاء	سرآوند (کوزه آب)، تَغاری (کاسه سفالی)، بوریا رنگ (فرش حصیری)، حصیری، گوگردی، رنگ شمع فانوس

۵-۵. ساخت استعارای مقوله سبز

- سبز گیاه است؛ سبز درخت است؛ سبز گل است؛ سبز سبزی است؛ سبز میوه است؛ سبز صیفی است؛ سبز حبوبات است؛ سبز غلات است.
- سبز جانور است؛ سبز چهارپا است؛ سبز پرند است؛ سبز حشره است؛ سبز خزنده است.
- سبز بدن است؛ سبز ترشحات بدن است.
- سبز خوراک است؛ سبز خوردنی است.
- سبز کانی است؛ سبز سنگ گوهری است؛ سبز خاک معدنی است؛ سبز فلز/نافلز است.
- سبز پدیده طبیعی است؛ سبز زمین است؛ سبز زمان است؛ سبز فضا است.
- سبز اشیاء است.

جدول ۵: ساخت استعاره مقوله سبز

حوزه‌های مبدأ	حوزه سبز
حوزه گیاه	درختی، آس/آس‌رنگ، بیدی، سدري، سروی، شمشادی، کاجی، موردی، ساق‌چناری/ساقه‌چناری، سبزچلم (درختچه چلم، گیاه همیشه‌سبز)، شوکرانی، اسپرکی/اسپرکی، برگ‌ترنجی، برگ‌سنجدی، برگی، سدابی، حنایی، خزه‌دریایی، خزه‌ای، گل‌سنگی، جلبکی، چمنی، علفی، اسفناجی، آویشنی، رشقه‌ای (یونجه‌ای)، ریحانی، به‌رنگ‌برگ‌ریحان، سیسنبری، شبدری، شویدی، تره‌ای، کاهویی، کلمی، کلم‌بروکلی، گشنیزی، گندناپی، نسواری (برگ‌تنباکو)، نعنائی، سبز، آناناسی، آوکادویی، آمرودی، انگوری، پسته‌ای، مغزپسته‌ای، پوست‌پسته‌ای، خیاری، پوست‌خیاری، بادرنگی (نوعی خیار)، پوست‌گردویی، پوست‌هندوانه‌ای، توتی، تیزابی (کشمش سبز)، دانه‌اناری، زردی (نوعی درخت، نوعی خربزه)، زیتونی، غوره‌رنگ، کُناری، کلخنگی، گلابی‌رنگ، لیمویی، هلی، عدسی، گندمی، ماشی، نخودی، کاهی
حوزه جانور	میشی، گُبه‌ای، طاووسی، پرتاووسی، دم‌طاووسی، طوسی (طاووسی)، طوطکی، دارکوبی، کله‌زاغی، کله‌غازی، کله‌مرغابی، کله‌آردکی، گردن‌آردکی، گُهمرغی، مگسی، بال‌مگسی، خر‌مگسی، پوست‌سوسماری، چغزی، حلزونی، غوک‌جامه، قورباغه‌ای، وزغی/وزقی
حوزه بدن	آن‌دماغی، صفراوی
حوزه خوراک	دلماه‌ای
حوزه کانی	پازهری/پادزهری، زاغ/زاغی، زاغول، زبرجدی، زمردی، عقیقی، فیروزه‌ای، مرمری (مالاکیت)، یشمی، یاقوتی، بتونی، فسفری، فلزی
حوزه پدیده طبیعی	آسمانی، مینورنگ، بهاری، دریایی، کف‌دریایی، لجنی، مردابی
حوزه اشیاء	شمعی، صابونی

۶-۵. ساخت استعاره مقوله سرخ

- سرخ گیاه است: سرخ گل است؛ سرخ درخت است؛ سرخ میوه است؛ سرخ صیفی است؛ سرخ حبوبات است.
- سرخ جانور است: سرخ چهارپا است؛ سرخ پرنده است؛ سرخ حشره است.
- سرخ بدن است: سرخ اندام بدن است؛ سرخ بخشی از بدن است؛ سرخ جریانی در بدن است.
- سرخ خوراک است: سرخ خوردنی است؛ سرخ نوشیدنی است.
- سرخ کانی است: سرخ سنگ یا صمغ گوهری است؛ سرخ خاک معدنی است؛ سرخ فلز/نافلز است.

- سرخ پدیده طبیعی است: سرخ مکان است؛ سرخ زمان است؛ سرخ فضا است؛ سرخ آب و هوا است؛ سرخ عنصر است.
- سرخ اشیاء است: سرخ لوازم آرایش است.

جدول ۶: ساخت استعاره مقوله سرخ

حوزه‌های مبدأ	حوزه سرخ
حوزه گیاه	آل/آلی/آلا، ارغوانی، خیری (گل شب‌بو)، خشخاشی، شقایقی، لاله‌رنگ، گنچه‌رنگ، گلی، گل‌گلی، گل‌اناری، گلناری، گل‌پیازی، به‌رنگ گل‌رنا، گل‌سرخ، به‌رنگ گل‌شبنم، به‌رنگ گل‌کاغاله، گل‌گری، لکائی، نشاسته (گل‌ارغوان)، گال‌گال/گل‌گل، به‌رنگ آب‌حنا (سرخ کم‌رنگ)، آرموتی (چوب درخت گلابی)، برگ‌چناری، تبرخونی/طبرخونی (درخت عناب یا بید سرخ)، چناری، دارچینی، به‌رنگ خون‌سیاوشان، آلبالویی، آلبویی، انگوری، آناری، دانه‌آناری، پوست‌آناری، نارده‌آناری، ناری، بلوطی، به‌گزیده، پوست‌انگوری، پرتقال‌توسرخ، زرشکی، به‌رنگ تازه‌زرشک، تمشکی، سماقی، سنجدی، سیبی، شابلوطی، شاتوتی، شفتالویی، شبته‌رنگ (شفتالو)، شلیلی، توت‌فرنگی، عنابی، گیلاسی، لبویی، میوه‌ای، هندوانه‌ای، چغندری، گوجه‌ای، پوست‌پیازی، پیازکی، فلفلی، توسرخ، عدسی
حوزه جانور	بور (اسب)، پوست‌آسی، دم‌آسی، دم‌روباهی، روباهی، موگای، کهر (اسب)، گورسرخ (اسب)، خون‌خری، شاخ‌بزی، قوچی، تاج‌خروسی، چشم‌خروسی، دم‌خروسی، پرخروسی، به‌رنگ دل‌خروس، به‌رنگ خون‌خروس، به‌رنگ خون‌کبوتر، تدرورنگ (قرقاول، نوعی خروس)، میناجگر (به‌رنگ جگر مینا)، بوقان
حوزه بدن	جگری، جگرکی، کبدی، طحال‌رنگ، سپری (طحال، جگر)، ششی، گوشتی، سرانگشتی (به‌رنگ سرانگشتان که با حنا رنگ شده‌اند)، رنگ‌گونه، رویینه/رویینه‌روی‌رنگ، خون
حوزه خوراک	دوشابی، شیرهای، شکری، مربایی، سرکه‌ای، آب‌آناری، باده‌رنگ، چای‌دارچینی، چای‌عسلی، رنگ‌چایی، شرابی، خمیری، می‌رنگ/میگون/میگونی، دُردی (دسوب و ته‌نشست شراب)، شربتی، مُل‌فام/مُل‌رنگ
حوزه کانی	بِستام‌رنگ، بَسْدی، بَهرمانی، بیجاده‌ای، به‌رنگ بیخ‌مرجان، دُر‌فام/دُر‌رنگ، عقیقی، کامه‌رنگ، گوهری، لال‌لالی، لعلی، مرجانی، یاقوتی، آجری، آخراپی، سفالی، گل‌آرمنی، گل‌بیابانی، گل‌سرخ، خاکه‌رنگ
حوزه پدیده طبیعی	آتشی، آذرنگ، آذرنگی، آفتاب‌غروبی، آفتابی، بهرامی، شفقی، رُشتی (روشنایی)، سرخ، شهابی، شمسی، غروبی، مریخ‌فام، مه‌گرک، گدازه‌ای، سایه‌کوهی، کُرنگ (کوه+رنگ)، سرخ‌چیک (گل‌لوه آتش، زغال گداخته و افروخته)، قندیل‌رنگ (مشعل، شعله)
حوزه اشیاء	غازه‌رنگ، ماتیکی، وِشنی

۷-۵. ساخت استعاره مقوله سفید

- سفید گیاه است: سفید گل است؛ سفید درخت است؛ سفید صیفی است؛ سفید غلات است.
- سفید جانور است: سفید چهارپا است؛ سفید پرنده است؛ سفید خزنده است؛ سفید آبری است.
- سفید بدن است: سفید اندام بدن است؛ سفید ترشحات بدن است.
- سفید خوراک است: سفید خوردنی است؛ سفید نوشیدنی است.
- سفید کانی است: سفید سنگ گوهری است؛ سفید خاک معدنی است؛ سفید فلز است؛ سفید نافلز است.
- سفید پدیده طبیعی است: سفید مکان است؛ سفید زمان است؛ سفید فضا است؛ سفید آب و هوا است؛ سفید عنصر است.
- سفید اشیاء است: سفید ظرف است.

جدول ۷: ساخت استعاره مقوله سفید

حوزه‌های مبدأ	حوزه سفید
حوزه گیاه	بهاری (بهارنارنج)، پُشت گلی، صندلی، کافوری، شکوفه‌ای، به‌رنگ شکوفه‌های گیلاس، درمنه‌رنگ، چوب‌روسی، سیری، برنجی
حوزه جانور	آهوئی، شاخ‌گوزنی، عاجی، عاج‌فیلی، دندان‌فیلی، شیرگاو، چرمه‌رنگ، چرمی، خنگ، جشینه/چشیشه/چشینه (رنگی از اسب)، پرغازی، دُرناهی، پوست‌تخم‌مرغی، ماری، آروشایی، صدفی
حوزه بدن	استخوانی، سینه‌رنگ، رنگ آب دهان مرده
حوزه خوراک	پنیری، خامه‌ای، سرشیری، شکری، شیرشکری، شیربرنجی، گزرنگ، نباتی، ماستی، دوغی، شیری، شیردرقرابه «شیردرقرابه» (سفید مایل به آبی) صورت کوتاه‌شده جمله «شیر در قرابه است» است که فعل آن حذف شده است. «قرابه» به معنی شیشه‌ای بزرگ و شکم‌دار با دهانه‌ای تنگ است که در آن مایعات از جمله شراب، سرکه و شیر را نگه می‌داشتند.
حوزه کانی	الماسی، مرواریدی، مرغشی/مرقشی (به‌رنگ سنگ مرقشیشا)، بتونه‌ای، پودری، سفیدابی، شنی، گچی، گل‌مُل، مرمری، ماسه‌ای، آرزیزرنگ، پلاتینی/پلاتینه
حوزه پدیده طبیعی	آبری، برفی، بارانی، آبروبادی، مهی، تگری، میغ‌رنگ، صبح‌رنگ، سفید، خلیجی، قطبی، کهکشانی، کیهانی، مهتابی، مه‌فام، ماه‌گونی، یخی، یخچالی
حوزه اشیاء	بلوری، بارفتنی (بلور، شیشه و چینی) شیشه‌ای، کریستالی، کاسه‌رنگ، جام‌رنگ، صافی‌رنگ، پیاله‌رنگ، کاغذی، صابونی، چاچی (ناودان شیروانی)

۸-۵. ساخت استعاره مقوله سیاه

- سیاه گیاه است: سیاه درخت است؛ سیاه چوب است؛ سیاه میوه است؛ سیاه دانه است؛ سیاه سبزی است.
- سیاه جانور است: سیاه چهارپا است؛ سیاه پرنده است.
- سیاه بدن است: سیاه موی سر است
- سیاه کانی است: سیاه سنگ گوهری است؛ سیاه خاک معدنی است؛ سیاه نافلز است.
- سیاه پدیده طبیعی است: سیاه زمان است؛ سیاه فضا است؛ سیاه عنصر است؛ سیاه بازمانده است؛ سیاه جرم بازمانده است؛ سیاه مایع بازمانده است؛ سیاه بخار بازمانده است.
- سیاه اشیاء است: سیاه ظرف است؛ سیاه کاغذ است؛ سیاه آلت موسیقی است.

جدول ۸: ساخت استعاره مقوله سیاه

حوزه‌های مبدأ	حوزه سیاه
حوزه گیاه	آبنوسی، ساجی، آلبالویی، بادمجانی، زیره‌ای، شونیزا (سیاه‌دانه)، کشمش، سبزه
حوزه جانور	گاوگون، دیزه (اسب)، پاچه‌بزی، به‌رنگ چشم‌گوسفندمرده، طاووسی، پرطاووسی، زاغکی، پرزاغی، کلاغی، پرکلاغی، ساررنگ، ماغ‌رنگ، خفاش‌رنگ
حوزه بدن	زلف‌رنگ، مورنگ
حوزه کانی	جزع‌گون، شبقی، شبه‌رنگ، عقیقی، سیاتیل (به‌رنگ گل تیره)
حوزه پدیده طبیعی	سیاه، تاریک‌فام، تارفام، شبرنگ، شامگون، شبگون، شب‌دیز، زحل‌رنگ، فضایی، نفتی، قیری، قاررنگ، دودی، زغالی، کرینی
حوزه اشیاء	به‌رنگ کون پاتیل، پاتیل‌رنگ، کاغذمشقی، مشکی پیانویی

۹-۵. ساخت استعاره مقوله صورتی

- صورتی گیاه است: صورتی گل است؛ صورتی درخت است؛ صورتی چوب است؛ صورتی میوه است؛ صورتی صیفی است.
- صورتی جانور است: صورتی چهارپا است؛ صورتی پرنده است.
- صورتی بدن است: صورتی اندام است؛ صورتی بخشی از بدن است.
- صورتی خوراک است: صورتی خوردنی است؛ صورتی نوشیدنی است.
- صورتی کانی است: صورتی سنگ گوهری است؛ صورتی فلز/نافلز است.

- صورتی پدیده طبیعی است: صورتی مکان است؛ صورتی زمان است؛ صورتی فضا است؛ صورتی عنصر است.
- صورتی اشیاء است: صورتی لوازم آرایش است.

جدول ۹: ساخت استعاری مقوله صورتی

حوزه‌های مبدأ	حوزه صورتی
حوزه گیاه	ادریسی، آرکیده‌ای، بومادرانی، پامچالی، پُشت‌گلی، پنبه‌ای، رُزی، شکوفه‌ای، گلابی (گُل گلاب)، گلبهی، گلبرگی، گلخاری (گُل خارشتر)، گل‌رُزی، گل‌سرخ، گلی، به‌رنگ گل‌هلو، مگنولی/مگنولیایی، میخکی، نسترنی، آل/آلی/آلا، توسکایی، چوب‌سرخ، توت‌فرنگی، تمشکی، چکمی (توت‌فرنگی)، هلوئی، هندوانه‌ای، پوست‌پیازی، پیازی، چشم‌بلبلی (لوبیا)
حوزه جانور	خوکی، سرخابی
حوزه بدن	چهره‌ای، صورتی، رنگ لب، گوشتی
حوزه خوراک	آبنباتی، آدامسی، آدامس‌بادکنکی، پشمکی، کالباسی، شربتی
حوزه کانی	دُر کوهی، مرواریدی، نئونی، فسفری
حوزه پدیده طبیعی	کوهی، خاکی، شفق، شبرنگ/شبرنگی
حوزه اشیاء	ماتیکی، پنکیکی

۵-۱۰. ساخت استعاری مقوله قهوه‌ای

- قهوه‌ای گیاه است: قهوه‌ای درخت است؛ قهوه‌ای چوب است؛ قهوه‌ای گل است؛ قهوه‌ای میوه است؛ قهوه‌ای صیفی است؛ قهوه‌ای موادمخدر است.
- قهوه‌ای جانور است: قهوه‌ای چهارپا است؛ پرنده است؛ قهوه‌ای خزنده است؛ قهوه‌ای آبری است.
- قهوه‌ای بدن است: قهوه‌ای اندام بدن است؛ قهوه‌ای بخشی از بدن است؛ قهوه‌ای پس‌افکنده بدن است.
- قهوه‌ای خوراک است: قهوه‌ای خوردنی است؛ قهوه‌ای نوشیدنی است.
- قهوه‌ای کانی است: قهوه‌ای خاک معدنی است؛ قهوه‌ای فلز/نافلز است.
- قهوه‌ای پدیده طبیعی است: قهوه‌ای مکان است؛ قهوه‌ای عنصر است.
- قهوه‌ای اشیاء است.

جدول ۱۰: ساخت استعاری مقوله قهوه‌ای

حوزه‌های مبدأ	حوزه قهوه‌ای
حوزه گیاه	بلوطی، جفتی، چوبی، چوبکی، چوب‌گردویی، چوب‌فندق، خیری، دارچینی، راشی، سرخسی، صنوبری، کاجی، کنده‌رنگ، کنجدی، گل‌جوزی، گل‌چناری، ماهونی، ملاگیری، مَلجی، نارونی، ناوه‌رنگ، ونگه‌ای، بادامی، گردویی، پوست‌گردویی، مغزگردویی، آغوزی/آغوزی (گوش مازنی: گردویی)، تمری، جوزی، خرمايي، عنابی، فندق، قارچی، نارگیلی، شاه‌بلوطی، تریاک، تنباکویی، بنگ‌رنگ
حوزه جانور	آربی (بز خرمايي‌رنگ)، میشی، پشمی، گرگی، پوست‌گرگی، چرمی (به‌رنگ پوست گاو)، خرسی، خرگوش‌رنگ، موگاو، راسورنگ، پشگلی، سرگینی (فضله جانورانی چون اسب، خر، شتر، و گاو)، سموری، شاخ‌رنگ، شاخ‌آهویی، غزالی، گوزنی، شتری، کَهَر (اسب)، گربه‌ای، عقابی، تخم‌لاکی، لاک‌پشتی، سنگ‌پشتی، سپیداجی (ده‌پا)
حوزه بدن	جگری، نوک‌ممه‌ای، پوستی، گوشتی، آبی، گُهی
حوزه خوراک	آروشه‌ای (نوعی حلوا)، آرده‌ای، بیسکویتی، حلوایی، شکلاتی، کاراملی، کاکائویی، کبابی، قهوه‌ای، کاپوچینویی، نسکافه‌ای، نوشابه‌ای، رنگ چایی، چای‌دارچینی، چای‌شکلاتی، چای‌نسکافه‌ای، شیرچایی، شیرقهوه‌ای، شیرنسکافه‌ای، شیرشکلاتی، شیرکاکائویی، شیرفندق، شیرکاراملی
حوزه کانی	آمری/آمرایی، آخرايي، خاک‌رُسی، خاکی، رُسی، سفالی، کلونخی، گل‌آخگری، گل‌آرمنی، گلی، برنزی/برنزه، مفرغی، قهوه‌ای زنگ‌آهن
حوزه پدیده طبیعی	بیابانی، زمینی، سنگ‌آشفشانی، کُرنگ، کوه‌رنگ، کویری، هروانی (کوه هروانه)، لیزری (اشعه نورانی)
حوزه اشیاء	رنگ‌گونی، پاکتی، کارتنی، پارکتی

۱۱-۵. ساخت استعاری مقوله نارنجی

- نارنجی گیاه است: نارنجی گل است؛ نارنجی رنگ‌دانه است؛ نارنجی میوه است؛ نارنجی صیفی است.
- نارنجی جانور است: نارنجی چهارپا است؛ نارنجی پرنده است.
- نارنجی کانی است: نارنجی سنگ گوه‌ری است؛ نارنجی خاک معدنی است؛ نارنجی فلز/نافلز است.
- نارنجی پدیده طبیعی است: نارنجی مکان است؛ نارنجی زمان است؛ نارنجی فضا است؛ نارنجی عنصر است.

جدول ۱۱: ساخت استعاری مقوله نارنجی

حوزه‌های مبدأ	حوزه نارنجی
حوزه گیاه	چغَر، گلبهی، به‌رنگِ گلِ کاجیره، به‌رنگِ گلِ کاشفه، گلِ کدی (گلِ کدویی)، آنبه‌ای، پرتقالی، پوست پرتقالی، خرمالویی، دارابی، کدوتنبلی، کدو حلوائی، کدویی، کُناری، نارنجی، نارنگی، هلویی، هویجی، طالبی
حوزه جانور	ببری، چشم‌ببری، یال‌شیری، به‌رنگِ بدنِ شیر
حوزه کانی	مرجانی، شیروانی، آجری، سفالی، آتمی، مسی، مسی‌مذابی، نارنجی زنگ آهن، فسفری
حوزه پدیده طبیعی	آتشی، آگرگون، خورشیدی، غروبی، خاکی، کُرَن/کُرَنَد/کورنگ (کوه+رنگ)، پاییزی

۱۲-۵. ساخت استعاری مقوله چندرنگ

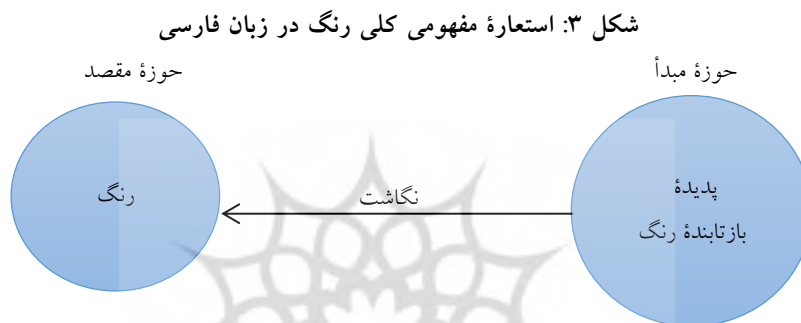
- چندرنگ گیاه است: چندرنگ علف است؛ چندرنگ گل است.
- چندرنگ جانور است: چندرنگ چهارپا است؛ چندرنگ پرند است؛ چندرنگ خزنده است؛ چندرنگ حشره است؛ چندرنگ آبری است.
- چندرنگ گیاه و جانور است.
- چندرنگ کانی است: چندرنگ سنگ است.
- چندرنگ پدیده طبیعی است: چندرنگ فضا است؛ چندرنگ آب و هوا است.

جدول ۱۲: ساخت استعاری مقوله چندرنگ

حوزه‌های مبدأ	حوزه چندرنگ
حوزه گیاه	خلنگ (دورنگ)، گل باقالی/گل باقالی (دورنگ: سفید و بنفش، سفید و سیاه)، گل پنبه‌ای (سیاه و سفید)
حوزه جانور	پلنگی (دورنگ)، پشت پلنگی (ترکیبی از رنگ‌های سیاه و زرد یا سیاه و سفید)، پلنگ پیسه، پوست پلنگی (سیاه و زرد)، گورخری (سیاه سفید)، دم‌راکونی (سیاه و سفید)، بلدرچینی (دورنگ)، تخم بلدرچینی (دورنگ)، بوقلمونی (رنگارنگ)، سینه‌بازی (دورنگ: سیاه سفید)، به‌رنگِ پَرِ سیمرغ (رنگارنگ)، کلاجه/کلازه (کلاغ سیاه سفید: دورنگ)، بُمُژهرنگ (آفتاب‌پرست: رنگارنگ)، به‌رنگِ بالِ پروانه (رنگارنگ)، اُختاپوسی (رنگارنگ)
حوزه گیاه و جانور	آل+پلنگ: آلاپلنگی (رنگارنگ)
حوزه کانی	چخماقی (سیاه و سفید)، باباقوری/باباغوری (سیاه و سفید)، تيله‌ای (رنگارنگ)
حوزه پدیده طبیعی	آفتاب‌مهتاب (رنگارنگ)، رَحش (روشنایی: سرخ و سفید)، اَبَرش (آبروش: دورنگ)، رنگین‌کمانی (رنگارنگ)، قوسی (رنگارنگ) سایه‌روشن (دورنگ)

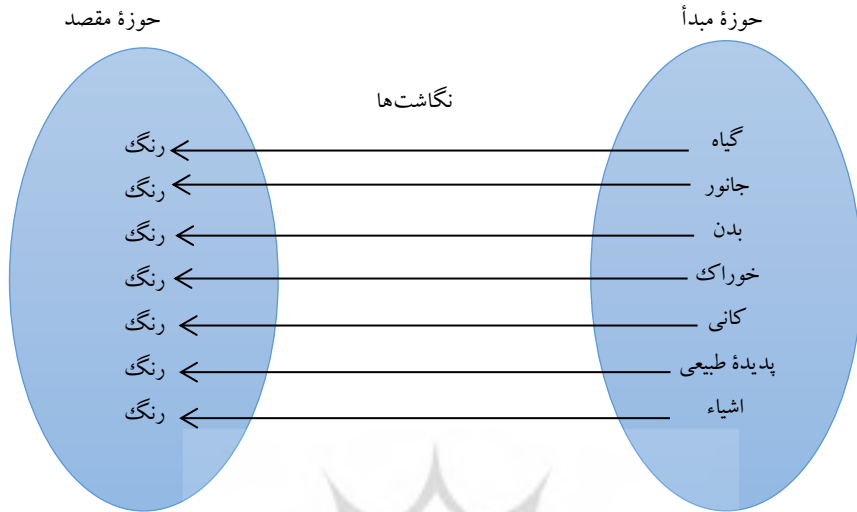
۶. یافته‌های پژوهش

تحلیل داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که در ساخت استعاره‌های مقوله‌های رنگ، به دلیل شباهت حوزه‌ای از پیوستار رنگ به پدیده‌ای در جهان پیرامون، نام آن پدیده برای رمزگذاری واژگانی حوزه‌های پیوستار رنگ به کار برده می‌شود. در پیدایش رنگ‌واژه‌های زبان فارسی و مقوله‌بندی آنها، یک استعاره کلی وجود دارد که عبارت است از: پدیده بازتابنده رنگ، رنگ است.

این استعاره کلی، از مجموعه‌ای از پدیده‌های بازتابنده رنگ شکل گرفته است که با هم خوشه‌ای از انگاره‌های شناختی همگرا^۱ را تشکیل می‌دهند. این خوشه به صورت شعاعی موجب شکل‌گیری مجموعه‌ای از زیرمقوله‌های همگرا در مقوله‌های رنگ می‌شود که عبارت‌اند از: رنگ گیاه است؛ رنگ جانور است؛ رنگ بدن است؛ رنگ خوراک است؛ رنگ کانی است؛ رنگ پدیده طبیعی است و رنگ اشیاء است. انگاره‌های این خوشه در شکل زیر به نمایش گذاشته شده‌اند:

شکل ۴: خوشه‌انگاره‌های شناختی استعاری در مقوله‌های رنگ فارسی

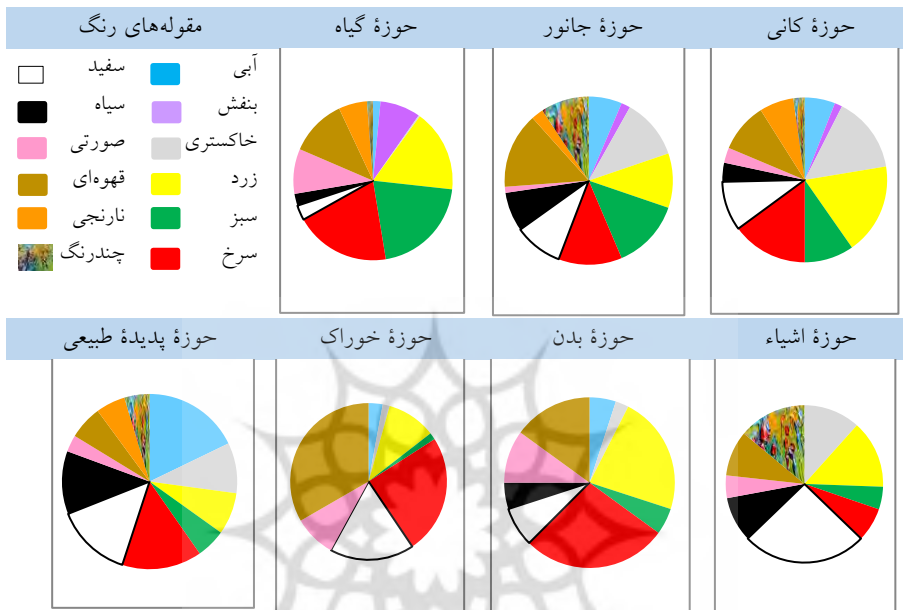
این انگاره‌های شناختی در واقع حوزه‌های معنایی مبدأ در نگاشت استعاری رنگ‌واژه‌های زبان فارسی هستند. توزیع و بسامد کاربرد این حوزه‌ها در شکل‌گیری ۹۱۰ رنگ‌واژه استعاری فارسی به ترتیب بیشینه این گونه است: حوزه گیاه (۳۶٪)، حوزه جانور (۱۹٪)، حوزه کانی (۱۵٪)، حوزه پدیده طبیعی (۱۴٪)، حوزه خوراک (۸٪)، حوزه بدن (۴٪) و حوزه اشیاء (۴٪). در شکل زیر توزیع این حوزه‌ها در نگاشت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی به نمایش گذاشته شده است:

شکل ۵: توزیع حوزه‌های معنایی در نگاشت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی

بسامد کاربرد هر کدام از این حوزه‌های معنایی در ساخت استعارای مقوله‌های رنگ فارسی در نمودارهای زیر نشان داده شده است:

شکل ۶: بسامد کاربرد حوزه‌های معنایی در ساخت استعارای مقوله‌های رنگ فارسی

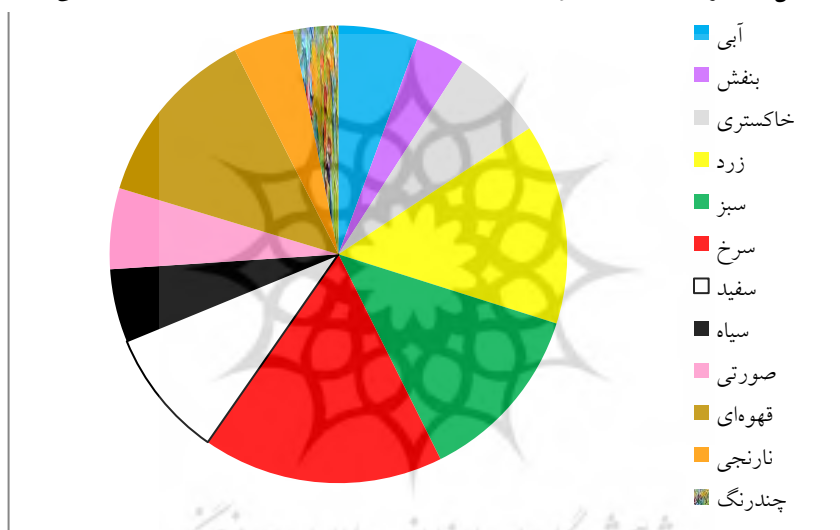
به‌طور کلی، توزیع حوزه‌های معنایی در مقوله‌های رنگ فارسی یکسان نیست و این یکسان‌بودن را می‌توان در جدول (۱۳) مشاهده کرد:

جدول ۱۳: توزیع حوزه‌های معنایی در مقوله‌های رنگ (درصد)

چندرنگ	توزیع حوزه‌ها	زرد	سبز	سرخ	سیاه	صورتی	قهوه‌ای	نارنجی	چندرنگ	خاکستری	بنفش	آبی
۱	گیاه	۱۷	۲۱	۱۹	۳	۲	۹	۱۲	۶	۰	۸	۳۶
۹	جانور	۱۰	۱۳	۱۲	۹	۸	۱	۱۵	۲	۱۲	۲	۱۹
۲	کانی	۱۸	۱۰	۱۵	۱۰	۴	۳	۱۰	۷	۱۵	۱	۱۵
۵	پدیده طبیعی	۸	۵	۱۵	۱۴	۱۲	۳	۶	۵	۹	۰	۱۸
۰	خوراک	۱۰	۱	۲۵	۱۷	۰	۹	۳۳	۰	۱	۰	۸
۰	بدن	۲۳	۵	۲۸	۸	۵	۱۰	۱۵	۰	۳	۰	۴
۱۴	اشیاء	۱۴	۵	۷	۲۶	۹	۵	۹	۰	۱۲	۰	۴

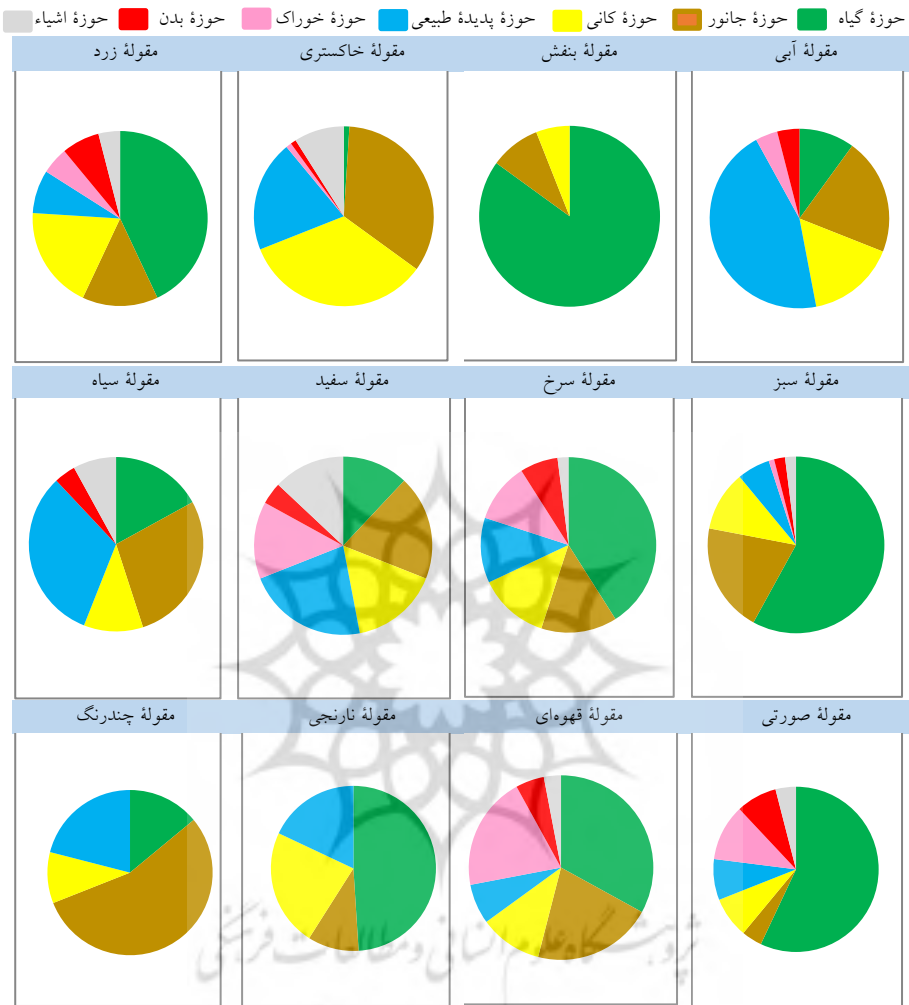
علاوه بر یکدست نبودن بسامد کاربرد حوزه‌های معنایی در ساخت استعاری مقوله‌های رنگ فارسی، میزان مشارکت هر کدام از این مقوله‌های رنگ در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی نیز متفاوت است. بسامد مشارکت مقوله‌های رنگ در شکل‌گیری استعاری ۹۱۰ رنگ‌واژه فارسی به ترتیب بیشینه این گونه است: سرخ (۱۷٪)، زرد (۱۴٪)، سبز (۱۳٪)، قهوه‌ای (۱۳٪)، سفید (۹٪)، خاکستری (۷٪)، آبی (۶٪)، صورتی (۶٪)، سیاه (۵٪)، بنفش (۴٪)، نارنجی (۴٪) و چندرنگ (۳٪). در شکل (۷) میزان مشارکت این مقوله‌ها در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی به نمایش گذاشته شده است:

شکل ۷: میزان مشارکت مقوله‌های رنگ در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی

علاوه بر تنوع در میزان مشارکت مقوله‌های رنگ در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی، گرایش هر کدام از این مقوله‌های رنگ به حوزه‌های معنایی مبدأ در نگاشت استعاری نیز متفاوت است. در شکل (۸) میزان گرایش مقوله‌های رنگ به حوزه‌های معنایی نشان داده شده است:

شکل ۸: میزان گرایش مقوله‌های رنگ به حوزه‌های معنایی

جدول ۱۴ نمایانگر میزان مشارکت مقوله‌های رنگ در ساخت استعاره‌های رنگ‌واژه‌های فارسی و گرایش هر کدام از آنها به حوزه‌های معنایی مبدأ در نگاشت استعاره‌ای است:

جدول ۱۴: مشارکت و گرایش مقوله‌های رنگ در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی

توزیع مقوله‌ها	گیاه	جانور	کانی	پدیده طبیعی	خوراک	بدن	اشیاء
آبی	۱۰	۲۱	۱۶	۴۵	۴	۴	۰
بنفش	۸۵	۹	۶	۰	۰	۰	۰
خاکستری	۱	۳۴	۳۴	۲۰	۱	۱	۹
زرد	۴۳	۱۴	۱۹	۸	۵	۷	۴
سبز	۵۸	۲۰	۱۱	۶	۱	۲	۲
سرخ	۴۱	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۷	۲
سفید	۱۲	۱۹	۱۶	۲۲	۱۴	۴	۱۳
سیاه	۱۷	۲۸	۱۱	۳۲	۰	۴	۸
صورتی	۵۷	۴	۸	۸	۱۱	۸	۴
قهوه‌ای	۳۳	۲۱	۱۱	۷	۲۰	۵	۳
نارنجی	۴۹	۱۰	۲۳	۱۸	۰	۰	۰
چندرنگ	۱۴	۵۵	۱۰	۲۱	۰	۰	۰

۷. نتیجه‌گیری

استعاره از جمله سازوکارهای شناختی است که در شکل‌گیری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی و گسترش مفهومی آنها نقشی اساسی دارد. در ساخت استعاری مقوله‌های رنگ در زبان فارسی، دو حوزه معنایی بر هم منطبق می‌شوند. به عبارتی، مفهوم حوزه پدیده‌های پیرامون در جهان فارسی‌زبانان، بر پایه شباهت، عیناً به حوزه رنگ نگاشت می‌شود.

شباهت بین پدیده و رنگ توسط وندها و تکواژهای رنگ‌واژه‌ساز زبان فارسی بازنمایی واژگانی می‌یابد:

پدیده+ی- / ه- / ا- / گون / گونی / فام / رنگ؛ به رنگ / رنگ / رنگ‌واژه + پدیده، مانند آلی / آلا / آل گون / آل گونی / آل فام / آل رنگ / به رنگ آل / رنگ آل / سرخ آل (به جز «شیردرق‌راه» که به لحاظ صرفی یک جمله‌واره است). استعاره بر مبنای جانمایی صورت می‌گیرد و نوعی انطباق و تناظر یک‌به‌یک بین مفهوم پدیده و مفهوم رنگ وجود دارد.

حوزه‌هایی که پدیده‌های آنها در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های زبان فارسی مشاهده شده‌اند، به ترتیب بیشینه عبارت‌اند از: حوزه گیاه، حوزه جانور، حوزه خوراک، حوزه بدن، حوزه کانی، حوزه پدیده طبیعی و حوزه اشیاء. در میزان توزیع این حوزه‌های معنایی در

مقوله‌های گوناگون نایکدستی مشاهده می‌شود؛ حضور برخی از آنها در بعضی از مقوله‌های رنگ پررنگ‌تر است و در برخی دیگر ناچیز. علاوه بر این، میزان مشارکت مقوله‌های رنگ در ساخت استعاری رنگ‌واژه‌های فارسی و گرایش هر کدام از آنها به حوزه‌های معنایی مبدأ در نگاشت استعاری نیز متفاوت است.

بسامد مشارکت مقوله‌های رنگ در شکل‌گیری استعاری رنگ‌واژه فارسی، همچنین گرایش آنها به حوزه‌های معنایی، به ترتیب بیشینه این گونه است: سرخ (حوزه گیاه)، زرد (حوزه گیاه)، سبز (حوزه گیاه)، قهوه‌ای (حوزه گیاه)، سفید (حوزه پدیده طبیعی)، خاکستری (حوزه جانور و حوزه کانی)، آبی (حوزه پدیده طبیعی)، صورتی (حوزه گیاه)، سیاه (حوزه پدیده طبیعی)، بنفش (حوزه گیاه)، نارنجی (حوزه گیاه) و چندرنگ (حوزه جانور). گیاه پیش‌نمونه‌ای‌ترین حوزه معنایی در ساخت استعاری مقوله‌های رنگ فارسی است و مقوله‌های سبز، سرخ و زرد مقوله‌های پیش‌نمونه در حوزه معنایی گیاه به‌شمار می‌آیند.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Masoumeh Zarei

<https://orcid.org/0000-0003-4388-6203>

Shahla Raghیب Doust

<https://orcid.org/0000-0002-9708-9472>

منابع

- استاجی، اعظم. (۱۳۸۶). بررسی ساخت‌واژی نام رنگ‌ها در زبان فارسی. مجموعه مقالات هشتمین همایش زبان‌شناسی ایران (۲۳۱-۲۱۹). تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- استاجی، اعظم و قانون، محمد. (۱۳۸۸). بررسی نقش استعاره در ساخت‌واژه زبان فارسی. مجموعه مقالات پنجمین همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی (۶۸۴-۶۶۸). تهران: انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی.
- افراشی، آریتا و صامت، سجاد. (۱۳۹۱). استعاره‌های مفهومی رنگ در زبان فارسی: تحلیلی شناختی و پیکره‌بنیاد. مجموعه مقالات هشتمین همایش زبان‌شناسی ایران (۵۴-۴۲). تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.

- افراشی، آزیتا و صامت، سجاد. (۱۳۹۲). نشانه‌شناسی رنگ فیروزه‌ای: تحلیلی شناختی و فرهنگی. مجموعه مقالات سومین هم‌اندیشی زبان‌شناسی و مطالعات بینارشته‌ای: مطالعات اجتماعی و فرهنگی زبان، به کوشش فرهاد ساسانی (۶۴-۴۱). تهران: نویسه پارسی.
- افراشی، آزیتا. (۱۳۹۵). مبانی معناشناسی شناختی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- افشار، ایرج. (۱۳۷۸). گونه‌های رنگ در زبان فارسی. مجله زبان‌شناسی، ۱۴(۱)، ۲-۹.
- تقیه، حسن. (۱۳۹۱). بررسی رنگ‌واژه‌ها در کتاب‌های درسی سه سال نخست دبستان در کشورهای ایران، انگلستان و آمریکا. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- تفرجی، مریم و گراوند، کلثوم. (۱۳۹۲). استعاره‌های مفهومی رنگ در زبان کردی ایلامی. فرهنگ ایلام، ۱۴(۳۸، ۳۹)، ۱-۱۲.
- جرجانی، عبدالقاهر. (۱۳۷۴). اسرارالبلاغه (ترجمه جلیل تجلیل). تهران: دانشگاه تهران.
- صانع دوست ماسوله، غزال. (۱۳۹۳). بررسی فرهنگی گونه تالشی ماسوله با تأکید بر رنگ‌واژه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور.
- صراحی، محمد امین. (۱۳۹۳). رویکردی رده‌شناختی به استعاره‌های مربوط به رنگ در زبان فارسی. فصلنامه زبان پژوهی، ۶(۱۱)، ۹۷-۱۱۸.
- صفوی، کورش. (۱۳۸۷). درآمدی بر معنی‌شناسی. تهران: سوره مهر.
- عسکری کرمانی، حمید. (۱۳۷۳). بررسی واژگان رنگ‌های فارسی مرسوم در کرمان و نواحی اطراف در قالب جامعه‌شناسی زبان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- علیزاده صحرائی، مجتبی و راسخ مهند، محمد. (۱۳۹۵). رنگ‌واژه‌های اصلی در زبان فارسی. فصلنامه زبان پژوهی، ۸(۱۹)، ۱۲۳-۱۴۷.
- گل محمدزاده، داریوش. (۱۳۸۵). نشانه‌شناسی رنگ‌واژه‌های زبان فارسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- منصوری، مهرزاد. (۱۳۷۵). بررسی رنگ‌واژه‌ها در زبان فارسی. مجله زبان‌شناسی، ۱۳(۱)، ۲-۱۱۵-۱۰۵.

References

- Afshar, I. (1999). Types of color in Persian language. *Journal of Linguistics*, 14(1, 2), 2-9. [In Persian]
- Afrashi, A., & Samet, S. (2012). Conceptual metaphors of color in Persian language: A cognitive and corpus study. *8th Iranian Conference on Linguistics* (pp. 42-54), Tehran: Allameh Tabataba'i University. [In Persian]

- Afrashi, A., & Samet, S. (2013). Semiotics of turquoise color: a cognitive and cultural study. in F. Sasani (Ed), *3rd Conference on Linguistics and Interdisciplinary Studies: Social and Cultural Studies of Language*, (pp. 41-64). Tehran: Neveeseh Parsi. [In Persian]
- Afrashi, A. (2016). *Introducing Cognitive Semantics*. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian]
- Alizadeh Sahrayi, M., & Rasekhmahand, M. (2016). Basic color terms in Persian. *Journal of Language Research*, 8(19), 125-147. [In Persian]
- Amouzadeh, M., Tavangar, M., & Sorahi, M. A. (2012). A cognitive study of color terms in Persian and English. *Social and Behavioral Sciences*, 32, 238-245.
- Askari Kermani, H. (1994). *The study of Persian color terms in Kerman and surrounding areas within the sociolinguistic approach* [Master's thesis, Shiraz University]. [In Persian]
- Berlin, B., & Kay, P. (1969). *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Biggam, C. P. (2012). *The Semantics of Color: A Historical Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, P. (2011). Color me bitter: Crossmodal compounding in Tzeltal perception words. *Senses & Society*, 6(1), 106-116.
- Conklin, H. C. (1955). Hanunóo color categories. *Southwestern Journal of Anthropology*, 11(4), 339-344.
- Estaji, A. (2007). Morphological study of color names in Persian. *7th Iranian Conference on Linguistics* (pp. 219-231). Tehran: Allameh Tabataba'i University. [In Persian]
- Estaji, A., & Ghanoon, M. (2009). The study of the role of metaphor in Persian word formation. *5th Conference on Persian Language and Literature* (pp. 668-684). Persian Language and Literature Association. [In Persian]
- Everett, D. L. (2005). Cultural constraints on grammar and cognition in Piraha. *Current Anthropology*, 46(4), 621-646.
- Ghafel, B., & Mirzaie, A. (2014). Colors in everyday metaphoric language of Persian speakers. *Social and Behavioral Sciences*, 136, 133-143.
- Gol-Mohammadzadeh, D. (2006). *Semiotics of color terms in Persian language* [Master's thesis, Allameh Tabataba'i University]. [In Persian]
- Hilpert, M. (2015). A course in cognitive linguistics. Retrieved 14 June from <http://members.unine.ch>.
- Jakobson, R. (1968). *Child Language, Aphasia and Phonological Universals* (Allan R., Keiler, trans.). The Hague: Mouton.

- Jorjani, A. Gh. (1995). *Asrar ol- Balagha* (Jalil, Tajlil, trans.). Tehran: University of Tehran. [In Persian]
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- Levinson, S. C. (2000). Yeli Dnye and the theory of basic color terms. *Journal of Linguistic Anthropology*, 10(1), 3-55.
- Mansouri, M. (1996). The study of color terms in Persian language. *Journal of Linguistics*, 13(1, 2), 105-115. [In Persian]
- Muhammad H. A. (2017). Metaphoricity of color terms in Kurdish. *Zanko*, 21(3), 498-504.
- Rosch, E. (1973). Natural categories. *Cognitive Psychology*, 4, 328-350.
- Safavi, K. (2004). *An Introduction to Semantics*. Tehran: Surah Mehr. [In Persian]
- Sanedoost Masoule, G. (2014). *A cultural study of Talysh lang of Masoule with an emphasis on color-terms* [Master's thesis, Payam-e Noor University]. [In Persian]
- Sorahi, M. A. (2014). Cognitive Study of Color Metaphors in Persian. *Journal of Language Research*, 6(11), 97-118. [In Persian]
- Tafaraji Yegane, M., & Garavand, K. (2015). Analysis of Ilami Kurdish color-terms' conceptual metaphors. *A Scientific Journal of Ilam Culture*, 14(46,47), 28-37. [In Persian]
- Taghiye, H. (2012). *Study of color terms in the textbooks of three grades of primary schools in Iran, England, and the USA*. [Master's thesis, Allameh Tabataba'i University]. [In Persian]
- Xing, J. Zh. (2009). Semantics and pragmatics of color terms in Chinese. In J. Zh. Xing (Ed.), *Studies of Chinese Linguistics: Functional approaches* (pp. 87-102). Hong Kong: Hong Kong University Press.

استناد به این مقاله: زارعی، معصومه و رقیب دوست، شهلا. (۱۴۰۲). استعاره در رنگ‌واژه‌های زبان فارسی. علم زبان، ۱۰ (۱۸)، ۴۱-۸۰. doi: 10.22054/LS.2020.48112.1287

Language Science is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.